

No parlaré d'arquitectura, 73_ Prejudicis culturals

(Fotos: Jaume Prat. L'origen d'aquest article es troba en una [entrada del blog](#) Brutalment Valencià de l'arquitecte Merxe Navarro que em va fer saber de l'existència de l'obra.)

La nostra percepció de la bellesa és cultural. La nostra educació, les xarxes socials, el nostre entorn social, la televisió, han modelat els nostres gustos fins a tenir-los tan interioritzats que creiem que ens han vingut per generació espontània quan la creació del nostre gust pel bell és un dels fenòmens que evidencia el nostre condicionament social. Un dels factors que més ha influït en la creació del cànon cultural és l'estratificació social, present en qualsevol manifestació artística des dels museus fins a la música clàssica i la seva apetència pels desenvolupaments argumentals i les modulacions tonals complicades per sobre de qualsevol música popular o, en arquitectura, la glorificació de programes com els edificis institucionals o els habitatges luxosos com a mitjà per a prestigiar un arquitecte. Aquesta estratificació social és especialment rellevant a una ciutat com València, que limita al sud amb el bellíssim parc agrícola de l'Albufera. La literatura de Vicente Blasco Ibáñez ens pot donar pistes al respecte. Blasco Ibáñez és un personatge de novel·la. La rapidesa amb que escrivia ha estat usada injustament pels seus detractors per qüestionar la qualitat de les seves obres. Blasco Ibáñez ho va tenir tot. Va veure una quinzena de les seves novel·les adaptades per Hollywood. El mite de Rodolfo Valentino no pot ser entès sense els seus guions. Els seus *Quatre genets de l'Apocalipsi* van arribar a ser més llegits als Estats Units que la Bíblia, convertint-se en un artista més famós que Jesucrist cinquanta anys abans que Lennon pronunciés aquesta frase. Ni Dickens va arribar a ser tan popular. Blasco Ibáñez es va consagrar escrivint sobre la València que coneixia tant bé. La dels pagesos de l'Albufera que es mataven produint arròs, pescant i caçant, durs, feréstecs, permanentment empobrits, i la dels burgesos familiars seus que convertien els béns que produïen els primers en diners enriquint-se (i molt) pel camí.

Els habitants de l'Albufera solien viure en barraques consistents en quatre parets baixes d'obra emblanquinada per dins i per fora que delimitaven un pis de terra compactada protegit per un sostre a dues aigües de gran pendent construït amb palla seca d'arròs que generava un interior d'un sol ambient amb una espacialitat riquíssima. La tremenda bellesa d'aquestes barraques no ens pot fer oblidar que viure-hi era difícil. Requerien manteniment constan. Mancaven intimitat, serveis. La seva estanqueïtat era limitada. Carents de xemeneia, el fum s'escolava per la palla convertint l'interior en irrespirable. Els habitants van traslladar-se a les cases entre mitgeres dels poblets de l'Albufera a la primera oportunitat, deixant les

barraques per al bestiar. Els més pobres que van seguir vivint en elles van afanyar-se a canviar els sostres de palla per uns altres de fibrociment que guanyaven en estanqueïtat el que perdien en inèrcia tèrmica. Aquests habitants de l'Albufera formaven un col·lectiu enfrontat als ciutadans, orgullós, un tant marginat. Blasco Ibáñez els va retratar a la perfecció en novel·les tan conegudes al seu moment com *La barraca* o *Cañas y barro*.

Aquest és el panorama que es troba l'arquitecte Carlos de Miguel quan arriba a la pedania del Perellonet, que marca el límit de l'Albufera amb el mar, per a construir-hi un barri d'habitatges mínims per a pescadors l'any 1950. El país, encara en plena autarquia, enfronta el seu onzè any de postguerra. L'economia depèn del sector primari. Els pescadors als que es destinen els habitatges feinegen encara en les mateixes condicions que a principis de segle. Carlos de Miguel resoldrà el barri construint una actualització de les barraques de l'Albufera més eficient i salubre. Per a fer-ho comptarà amb una patent de voltes de formigó que el cordovès Rafael de la Hoz, el talentós arquitecte institucional espanyol per excel·lència, ha importat dels seus viatges per Estats Units. Aquestes voltes, de directriu parabòlica, encaixen perfectament amb la idea espacial que té d'un habitatge un pescador de l'Albufera. El barri es resoldrà amb una economia de mitjans total: habitatges aparionats de 42 a 54 m² de superfície servits per una església feta amb els mateixos motllos. La directriu del barri serà la romana: quaranta-cinc graus respecte del nord. L'església, però, girarà fins a orientar-se canònicament més o menys a l'est. Un últim grup de casetes tancarà el barri disposant-se perpendicular al límit de propietat en una nova alineació estranya que dona al conjunt una ordenació poc sistemàtica.

Aquest barri ha sobreviscut fins avui tal i com el podeu veure en aquestes fotografies preses a mitjans d'agost. L'estructura econòmica del país ha canviat radicalment. L'economia del Perellonet es basa actualment en el sector terciari. Els habitants van experimentar una bonança econòmica que els va permetre pensar en ampliar la superfície dels seus habitatges. La manera de fer-ho és curiosa: la clau de la volta s'usa per a suportar un mur portant i l'extrem d'un forjat de biguetes. L'altre mur queda suportat directament a terra. El pis queda, per tant, desplaçat mitja crugia de la planta baixa produint uns curiosos perfils esgraonats. Els patis han quedat colmatats per barraquetes. La densitat del construït s'ha multiplicat.

I és en aquest punt que podem reprendre el fil del discurs inicial sobre els prejudicis culturals. Estem davant d'un dels pocs exemples espanyols d'habitatge social amb una espacialitat genuïna, amb personalitat. Però és una espacialitat de pobres, provinent directament d'unes barraques que ells mateixos havien denostat. Estem parlant d'un barri pobre per a gent pobra, de cases petites que només podien ser ampliades de manera creativa

i no convencional. Es pot afirmar sense por a equivocar-se que si les cases no s'haguessin ampliat ja no existirien. Algunes, de fet, ja han estat enderrocades i substituïdes per cubs d'obra de fàbrica estàndard sense gràcia ni arquitectura. Lamentar-se de les alteracions que han sofert és lamentar-se del que les ha salvat.

Aquest barri també confronta els arquitectes amb els nostres propis prejudicis culturals. La nostra apetència per les arquitectures populars és ben coneguda. No ho és tant la impostura d'aquesta apetència. Veureu, als arquitectes no els sol agradar l'arquitectura popular. El que els agrada és el potencial que aquesta arquitectura popular té per a transformar-se en una altra cosa. Prenguem les casetes de pescadors més convencionals de la costa mediterrània (vull dir, sense teulats empinats de palla d'arròs) amb els seus buits petitons i les seves persianes blaves o verdes i els seus emparrats i el seu llenguatge abstracte d'arestes rectes i blanques i pures. Les arquitectures populars són refugis contra la intempèrie escassament condicionats, compartimentats, atapeïts. El que els arquitectes adorem és la reforma d'aquestes construccions, ja sense envans, amb entrades de llum zenital estratègicament disposades i les escales originals canviades per escales metàl·liques que respiren per tot arreu i xemeneies amb bon tir i lavabos luxosos i tot d'espais on gaudir del silenci: la vida de les classes altes cultes que s'han quedat amb l'espacialitat del lloc menyspreant amb condescendència la vida de qui les havia ocupat.

El que passa amb aquest barri del Perellonet és exactament el mateix. I sí: també em passa a mi. Em costa molt imaginar, encara que ho hagi vist amb els meus propis ulls, l'interior d'aquestes voltes magnífiques triturat i compartimentat, amb un bany petitó i una cuina mínima i dues o tres habitacions minúscules i un menjadoret que és gairebé com una mena de tallada de meló, únic lloc de tota la casa on s'aprecia la volta. Ens agrada més imaginar els quaranta-dos metres de superfície nets, blanquets, ocupats per una o dues cadires de disseny, amb una cuineta artísticament disposada en un raconet com si fos una escultura i tots els serveis desplaçats a l'exterior, amb una vista d'unes parres des de la finestra petitona enlloc de contemplar el cotxe que es necessita per anar a tot arreu aparcats a un metre del vidre. Ens agrada imaginar el barri com una mena d'hotelet de vil·les de luxe en plan Pavellons de les Cols, i un restaurant de paelles amb alguna estrella Michelin adjacent al complex. I un aparcament protegit i una sortida franca al canal que t'eviti el laberint de tanques protegides amb filferro espinós i vidre trencat que s'ha de creuar actualment. És a dir: s'ha de fer l'esforç de veure el que hi ha i no el que les nostres ulls de projectista que vol vendre el projecte a un promotor de la versió pija d'Air bnb volen que hi hagi. Perquè l'arquitectura també és això: edificis

amb una vida i amb una mort quan el que els ha originat ja no existeix. Hauríem de pensar si ens agrada més que aquest barri segueixi evolucionant al ritme dels hereus dels pescadors originals o si ens agrada més una espacialitat amb la puresa de la segona residència que remeti a un projecte desnaturalitzat de les seves intencions inicials.